

Att överbrygga trovärdighetsgapet: att kartlägga desinformations utveckling och det digitala förtroendet

‘Att överbrygga trovärdighetsgapet: att kartlägga desinformationens utveckling och det digitala förtroendet’ har utformats inom ramen för FERMI (Fake nEws Risk MItigator) , ett Horizon Europe-projekt som studerar och försöker motverka de grundläggande orsakerna till, spridningen av och konsekvenserna av desinformation och fake news. Detta utbildningsmaterial är inspirerat av – och huvudsakligen hämtat från – de insikter som delades under FERMI:s avslutande webbseminarium, How Disinformation Evolves Narratives, Digital Influence, and Trust, som organiserades av CONVERGENCE den 10 september 2025. Webbseminariet gästades av Katerina Beli (forskningsassistent och kommunikationsansvarig vid The Lisbon Council) och Dr. Sofia Tipaldou (biträdande professor i internationella relationer vid Panteion University of Social and Political Sciences); deras bidrag erkänns och refereras genomgående.

Målet med detta material är att kartlägga de föränderliga dynamikerna kring desinformation och utforska hur trovärdighet, förtroende och legitimitet konstrueras, ifrågasätts och omformas i den digitala tidsåldern. Genom att granska både desinformationens livscykel och det tekniska ramverket som FERMI tillhandahåller belyser materialet hur en tvärvetenskaplig ansats – som kombinerar artificiell intelligens, beteendevetenskap och socioekonomisk analys – kan överbrygga trovärdighetsklyftan och stärka motståndskraften i europeiska samhällen.

Detta utbildningsmaterial kompletterar FERMI-serierna “Navigating Disinformation: A Comprehensive Guide” och “Digital Trust: A Practical Path to Combating Disinformation and Fostering Resilience” genom att utöka diskussionen till samspelet mellan manipulering av narrativ och allmänhetens förtroende.

***“Desinformation förvränger inte bara fakta; den mobiliserar människor.”
(FERMI- webinarium, 2025)***

PARTNERS

Avsnitt 1: Förstå desinformation – begrepp och kontext

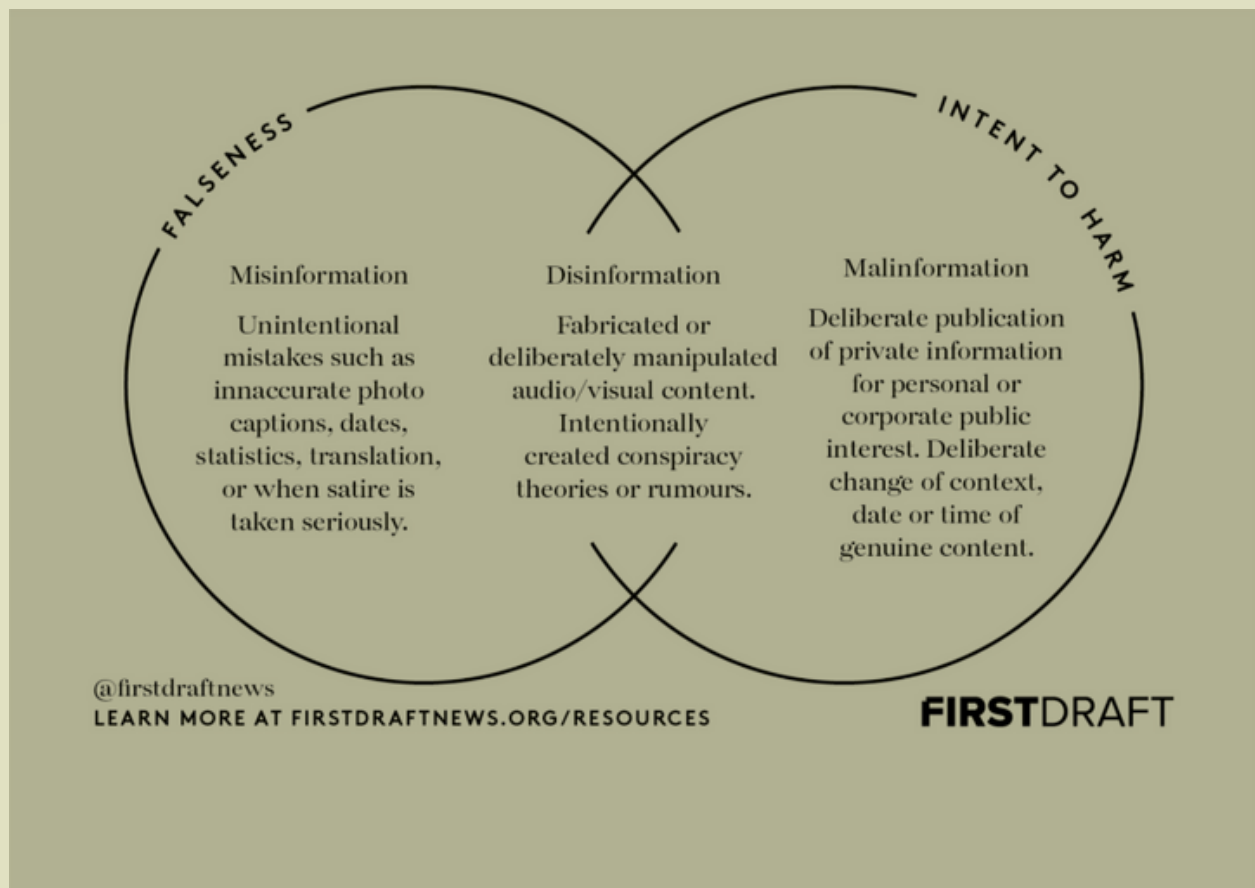
Som Dr. Sofia Tipaldou underströk i webinariet är desinformation inte ett enskilt falskt inlägg utan en strategisk process. Den skapas medvetet i syfte att vilseleda, manipulera eller polarisera, ofta genom att exploatera känslomässiga och ideologiska sårbarheter. För att förstå dess genomslag bör vi beakta den bredare idén om “information disorder” – hur information skapas, delas och tas emot i den digitala eran – där misinformation, desinformation och malinformation interagerar och utvecklas.

Varför termen “information disorder” i stället för “fake news”?

Fake news är missvisande och har blivit ett politiskt laddat begrepp. Mycket av det problematiskt innehållet är inte nyheter över huvud taget (t.ex. rykten, memes, manipulerade bilder, riktade annonser); en del material blandar äkta element med deskontextualisering; dessutom används etiketten ofta för att misskreditera legitim journalistik. Information disorder ger ett mer korrekt och heltäckande perspektiv på dagens komplexa informationsmiljö.

Centrala begrepp från webinarium

- **Misinformation:** falsk eller felaktig information som delas utan avsikt att vilseleda.
- **Desinformation:** falsk eller vilseledande information som sprids med avsikt att lura eller manipulera.
- **Malinformation:** faktisk information som används på ett sätt som orsakar skada (t.ex. genom att utnyttja ett sant sammanhang i skadligt syfte).

Typer av misinformation och desinformation

Enligt Claire Wardles taxonomi (First Draft, 2017–2019) existerar misinformation och desinformation längs ett spektrum av avsikt att bedra och potential att orsaka skada.

Modellen skiljer mellan flera former:

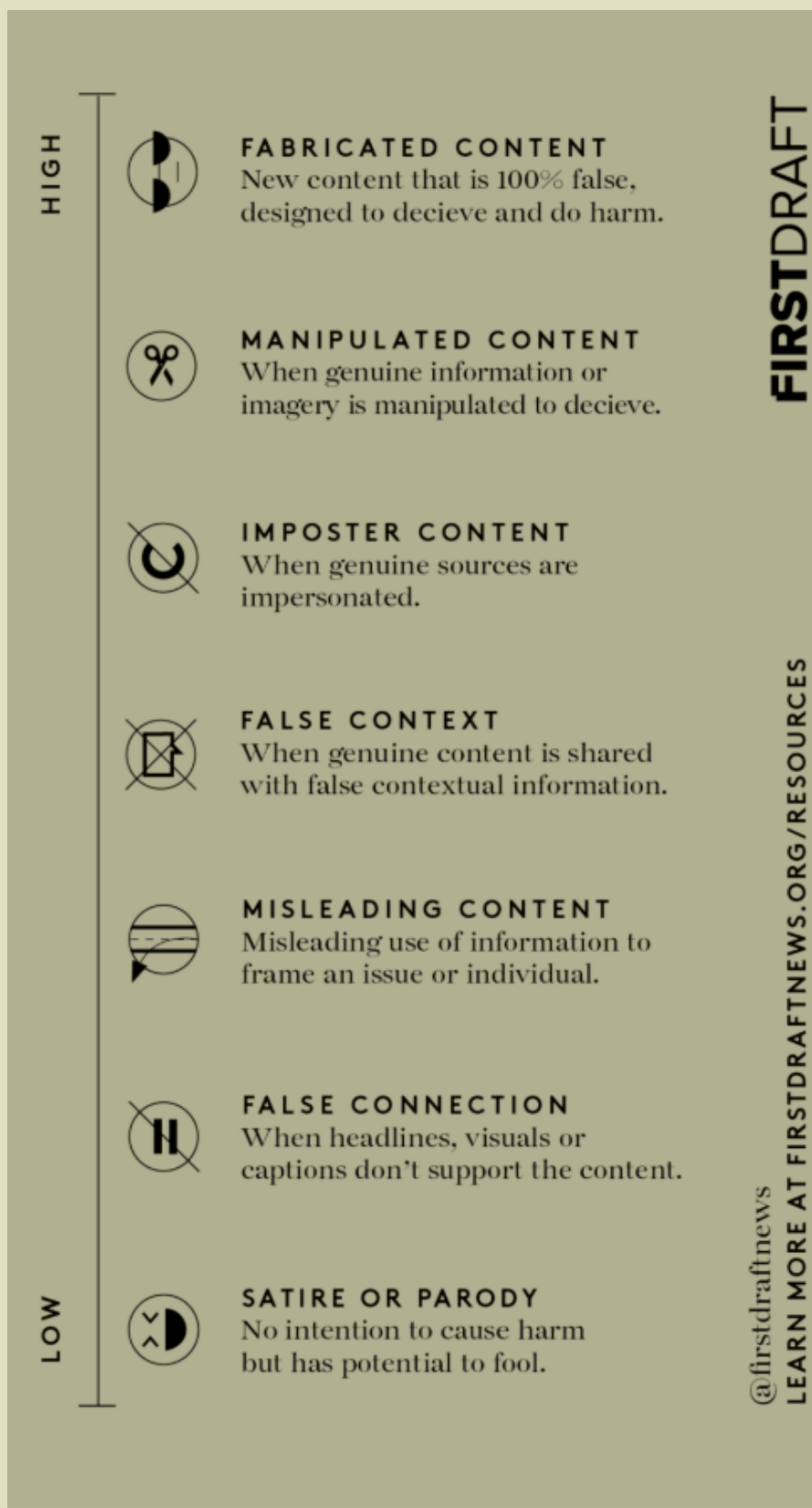
- bland annat satir eller parodi,
- falsk koppling,
- vilseledande innehåll,
- felaktigt sammanhang,
- förfalskat innehåll,
- manipulerat innehåll och
- fabricerat (påhittat) innehåll.

Att känna igen dessa kategorier hjälper analytiker och medborgare att identifiera manipulationstekniker, bedöma intentionen bakom dem och svara på lämpligt sätt i det ständigt föränderliga informationslandskapet.

Varför är detta viktigt?

Disinformation opererar som ett system som kombinerar narrativ inramning, mediemanipulation och selektiv förstärkning för att uppnå politiska, ekonomiska eller ideologiska mål. Av den anledningen måste vi studera fenomenet som ett ekosystem, inte som en samling isolerade inlägg.

Detta synsätt leder direkt in i nästa avsnitt av webinarium, där Tipaldou presenterade Disinformation Life-Circle, en processmodell som visar hur falska narrativ utvecklas och får fäste.

Cykeln är iterativ: anklagelser, bemötanden och förnyad "autentisering" återkopplas in i systemet, vilket ibland leder till att innehåll blir allmänt accepterat som giltigt trots att det från början är manipulerat.

Avsnitt 3: Fallstudie – Kremls strategi och EU-valet 2024

Dr. Sofia Tipaldous empiriska forskning, som presenterades under webinarium, granskade de samordnade digitala strategier som ryskopplade mediekanaler använde inför EU-valet 2024. Denna fallstudie demonstrerar hur desinformationens livscykel fungerar i praktiken, och avslöjar ett nätverksbaserat påverkanssystem som förlitar sig på upprepning, korsreferenser och språklig anpassning för att upprätthålla trovärdighet över tid.

Medieplattformar som Voice of Europe (VoE), RRN, Pravda och France et EU fungerade som centrala knutpunkter i en större konstellation av aktörer. Dessa kanaler blandade autentiskt, semi-autentiskt och fabricerat innehåll, vilket suddade ut gränserna mellan journalistik, kommentarer och propaganda för att forma uppfattningar om europeisk politik, identitet och moral.

Identifierade nyckelkaraktäristika inkluderar:

- Korsreferenser till västerländska medier för att skapa en skenbar legitimitet, ofta utan korrekt källangivelse.
- Falsk citering av etablerade medier, där äkta referenser ersattes med ryska statskontrollerade källor som TASS, RT eller RIA Novosti.
- Omfattande hyperlänkning mellan obskyra högerextrema, vänsterextrema och konspiratoriska sajter, vilket väver ett vilseledande nät av ömsesidig "bekräftelse".
- Tematisk inramning kring suveränitet, nationalism och moraliskt förfall, utformad för att väcka känslor över ideologiska gränser.

Analys av bakåtlänkar avslöjar att dessa narrativ även amplifierades av både extremistiska och alternativa medieekosystem. Resultatet blev ekokammare där polariserade grupper – oavsiktligt – förstärkte gemensam desinformation. Fynden illustrerar hur desinformation utnyttjar nätverkslogik: den förlitar sig på synlighet, upprepning och tvärideologiskt samarbete snarare än strikt ideologisk enhetlighet.

Avsnitt 4: FERMI-ansatsen – holistisk analys och AI-drivna verktyg

Som Katerina Beli beskrev under webinarium bemöter FERMI-projektet denna komplexitet med ett holistiskt, tvärvetenskapligt ramverk som integrerar artificiell intelligens, beteendeprofilering och socioekonomisk dataanalys.

Målsättningar

- Stödja europeiska brottsbekämpande myndigheter och andra intressenter i att upptäcka, analysera och motverka hot från desinformation.
- Förutse och kartlägga potentiella konsekvenser av desinformation i den fysiska världen, inklusive extremism, hatbrott och urholkning av allmänhetens förtroende.
- Utveckla och sprida utbildningsresurser för att stärka digitalt förtroende och motståndskraft i hela Europa.

Centrala moduler och verktyg

- Analysverktyg för desinformationskällor och spridning – identifierar ursprung, spridningsvägar och omfattning av desinformationskampanjer.
- Sentimentanalysmodul – spårar känslomässiga tonfall och mönster i engagemanget.
- Modell för dynamiska flöden – förutsäger hur narrativ online kan översättas till risker i den verkliga världen.
- Beteendeprofilering & socioekonomisk analys – utvärderar sårbarheter inom olika samhällsgrupper.
- Modell för samhällelig motståndskraft– mäter återhämtningsförmåga och potential att återuppbygga förtroende.
- Swarm Learning-modul – ett decentraliserat AI-system som möjliggör integritet skyddat samarbete mellan brottsbekämpande myndigheter.

Tillsammans möjliggör dessa moduler ett flerdimensionellt angreppssätt som beaktar både de digitala och samhälleliga dimensionerna av desinformation.

Dublin-kravallerna (23 november 2023)

Under webinarium betonades även att desinformationens konsekvenser sträcker sig långt utanför den digitala sfären. Dublin-kravallerna, som togs upp under sessionen, understryker hur falska narrativ online kan eskalera till offline-oroligheter och våldsam mobilisering – med påtagliga risker för demokratisk stabilitet och allmän säkerhet. FERMIs ramverk adresserar denna koppling mellan online-desinformation och ordningsstörningar genom att hjälpa myndigheter att identifiera tidiga varningstecken på eskalering, bedöma sårbarheter i lokalsamhällen och stärka samhällens motståndskraft via datadriven prevention och samordnade insatser.

Händelsen

Den 23 november 2023 attackerade en man tre barn och en vuxen utanför en skola i Dublin, Irland. Själva händelsen var tragisk, men situationen förvärrades dramatiskt när falsk information om gärningsmannens bakgrund började spridas online.

Det falska narrativet

Inom några timmar cirkulerade ogrundade påståenden på sociala medier och diskussionsforum om att gärningsmannen skulle ha varit en migrant eller flykting. Dessa påståenden saknade officiell bekräftelse men presenterades som fakta, ofta med provocerande vinklingar som "ytterligare ett bevis på att Irlands invandringspolitik har misslyckats" eller "vad väntar ni er när ni släpper in sådana här människor?".

Spridningen

Det falska narrativet spreds snabbt genom flera kanaler:

- Högerorienterade konton på sociala medier och Telegram-kanaler.
- Internetforum och diskussionsgrupper.
- Samordnade delningskampanjer som skapade ett sken av enighet.
- Exploatering av redan existerande spänningar kring migrationspolitiken i Irland.

Dublin-kravallerna (23 november 2023)

Konsekvenserna i verkligheten

Samma kväll utbröt omfattande kravaller i Dublin, särskilt i stadskärnan. Våldsamheterna ledde till:

- Förstörelse av offentlig egendom.
- Uppbrännande av fordon, inklusive bussar.
- Attacker mot butiker och företag.
- Sammandrabbningar med polis.
- Skador på både civila och poliser.

Dublins kommun uppskattade senare att skadorna kostade cirka 20 miljoner euro.

Vad vi kan lära av detta fall

- **Spridningens hastighet vs. sanningens hastighet:** falsk information spreds inom några timmar, medan officiella rättelser tog mycket längre tid och nådde färre människor.
- **Utnyttjade spänningar:** desinformationen skapade inte främlingsfientlighet från tomma intet; den utnyttjade redan existerande rädslor och motsättningar i samhället.
- **Konsekvenser offline:** fallet visar att desinformation inte bara är ett online-fenomen. Den kan direkt utlösa våld, ekonomiska skador och social skada i den verkliga världen.
- **Svårigheten att korrigera:** även efter att narrativet motbevisats fortsatte många av dem som deltog i eller stödde kravallerna att tro på eller rättfärdiga sina handlingar utifrån den ursprungliga felaktiga uppgiften.

Avsnitt 5: Trovärdighet, legitimitet och förtroendegapet

Trovärdighetsklyftan (enligt Aikaterini Beli) – definition: den växande skillnaden mellan vad allmänheten uppfattar som trovärdigt och vad institutioner (stat, media, vetenskap etc.) erkänner som legitimt.

Varför är detta viktigt?

Desinformation utnyttjar denna klyfta genom att:

- prioritera känslor framför evidens och identitetsmarkörer framför expertis,
- förenkla komplexa frågor och erbjuda tydliga skurkar och bekväma svar i stället för nyanser,
- maximera hastighet och effektsökeri på bekostnad av efterkontroll, och
- använda AI-genererat och manipulerat innehåll för att massproducera sken av äkthet.

Implikationer

när trovärdighetsklyftan ökar fragmenteras förtroendet. Institutionella budskap möts av större skepsis, och vilseledande narrativ får lättare fäste och sprids snabbare. Dynamiken drivs av narrativ interaktion, varje falskt påstående väcker reaktioner och motpåståenden som i sin tur ökar dess synlighet. På så vis är desinformation inte ett envägs budskap, utan en pågående dialog – en återkopplingslinga som suddar ut sanningsgränserna och destabiliserar det offentliga förtroendet.

FERMIs metodik tillhandahåller verktyg för att kartlägga dessa kedjor av trovärdighet och legitimitet, genom att spåra hur känslomässiga faktorer, identitetspolitik och digitala amplifieringsmekanismer påverkar uppfattningen av vad som är trovärdigt.

**“Trovärdighet kan inte dikteras; den förtjänas genom konsekvens och öppenhet.”
(FERMI- webinarium, 2025)**

Avsnitt 6: Din personliga verktygslåda för att reagera

Katerina Beli betonade under webinarium att kampen mot desinformation kräver mer än institutionella åtgärder – den börjar också hos oss som individer.

Digitalt förtroende grundläggs i våra vardagliga val: hur vi konsumerar, tolkar och delar information. Inspirerat av hennes kommentarer om kritiskt tänkande, ansvarsfull teknikanvändning och medborgarens aktiva roll i att stärka motståndskraften, översätter det här avsnittet dessa idéer till praktiska råd.

Även om strukturella åtgärder och AI-drivna detektionsverktyg är en del av lösningen, formar individuella handlingar i hög grad informationsmiljön. Genom att pausa innan vi reagerar, ifrågasätta emotionellt innehåll och verifiera källor kan var och en av oss bidra till en mer tillförlitlig digitalsfär. Nedan följer några enkla och handfasta sätt att omsätta digital källkritik i praktiken.

 STOP-metoden: Innan du delar vidare

S - STOP - (STANNA UPP):

pausa innan du reagerar känslomässigt eller sprider information vidare. Vår omedelbara instinkt när vi ser något upprörande är ofta att dela det direkt. Motstå den impulsen.

T - THINK - (TÄNK EFTER):

ställ några kritiska frågor till dig själv:

- Vem ligger bakom detta innehåll?
- Varför har det skapats?
- Vad är källan?
- Försöker innehållet manipulera mina känslor?
- Bekräftar detta bara det jag redan tror (dvs. bidrar det till min confirmation bias)?

O - OBSERVE - (OBSERVERA):

var uppmärksam på varningstecken på vilseledande innehåll:

- Emotionellt eller serbnationalistiskt språk.
- Avsaknad av trovärdiga källor eller referenser.
- Misstänkt URL eller okänd webbplats.
- Dålig grammatik eller stavning (ibland medvetet för att undgå upptäckt).
- Uppmaningar att agera eller dela omedelbart.

P - PROBE - (PRÖVA):

verifiera uppgifterna innan du accepterar eller delar dem:

- Använd etablerade faktagranskningssajter.
- Gör en omvänd bildsökning för att se var bilderna kommer från.
- Kontrollera om pålitliga nyhetsmedier rapporterar samma sak.
- Försök hitta ursprungskällan till påståendet.

Denna snabba kontroll saktar ned vårt "snabba tänkande" – de automatiska reaktioner som desinformatörer försöker spela på.

Övning: Testa dina färdigheter och öva på att pausa. Gör den korta interaktiva övningen från BC Human Rights Commission för att träna på att Stanna – Tänka – Observera – Pröva med riktiga exempel, få direkt återkoppling och befästa de kontrollvanor du behöver online:

[https://bchumanrights.ca/resources/awareness-campaigns/stop/.](https://bchumanrights.ca/resources/awareness-campaigns/stop/)

Avsnitt 7: Policyrekommendationer och samhällsliga implikationer

Båda talarna betonade vikten av att hitta en balans mellan effektiva motåtgärder och skyddet av grundläggande rättigheter. Policysvar måste vara proportionerliga, transparenta och grundade i demokratiska principer – och undvika övertramp eller godtycklig censur.

Några centrala insikter för policyutformning inkluderar:

- Överskatta inte räckvidden hos desinformationskampanjer; att överdriva deras spridning kan oavsiktligt ge dem ännu mer uppmärksamhet.
- Använd konsekvent terminologi och skilj tydligt på desinformation, misinformation och legitim politisk kommunikation.
- Komplettera AI-baserade detektionsverktyg med kvalitativ, kontextuell analys för att undvika feltolkningar och misstag.
- Främja medie- och digitalkunskap samt kritiskt tänkande som grundläggande färdigheter hos allmänheten.
- Uppmuntra samarbete över sektorsgränser – låt myndigheter, teknikföretag, forskare och civilsamhälle arbeta tillsammans för att stärka digitalt förtroende.

Avsnitt 8: Slutsatser

FERMI-projektet omformulerar synen på desinformation som ett ständigt föränderligt ekosystem snarare än ett statiskt hot, och det erbjuder en praktisk väg mot ökad motståndskraft. Genom att förena teknisk innovation, etisk styrning och stärkandet av medborgare förbättrar FERMI Europas kapacitet att navigera den komplexa strömmen av digital information.

FERMI bidrar med

- **En dynamisk förståelse av desinformation som en iterativ, socialt förankrad process.**
- **Analytiska verktyg som kopplar narrativens utveckling online till mätbara samhällsrisker.**
- **Ett förtroendecentrerat tillvägagångssätt som överbryggar klyftan mellan institutioner och medborgare.**
- **En samarbetsmodell som sammanför AI, etik och demokratisk ansvarighet.**

Viktiga lärdomar

Desinformation frodas genom att exploatera samhällets svaga punkter, känslomässiga triggerpunkter, informationsluckor och trovärdighetsklyftor. Därefter rör den sig genom en femstegs livscykel – autentisering, tidsmässig variation, språklig/kulturell spridning, aktörsamverkan samt motanklagelser och bemötanden – som håller skadliga narrativ vid liv.

Att överbrygga trovärdighetsklyftan (gapet mellan vad folk uppfattar som trovärdigt och vad institutioner ser som legitimt) är centralt för att stärka motståndskraften. FERMI-ansatsen adresserar detta genom AI-driven analys av källor, spridning, sentiment och risker, samt genom modellering av samhällets motståndskraft – vilket gör det möjligt för ansvariga aktörer att förutse narrativförskjutningar istället för att bara reagera.

Motåtgärder mot desinformation måste vara proportionerliga och rättighetsrespekterande – de ska värna yttrandefriheten och samtidigt garantera transparens och ansvar. I slutändan är digitalt förtroende ett delat ansvar som kräver samordnade insatser från politiska beslutsfattare, teknikbranschen, media, civilsamhället och medborgarna själva.

Vidare läsning

För den som vill fördjupa sig rekommenderas tidigare utbildningsmaterial från FERMI-projektet:

- [Navigating Disinformation: A Comprehensive Guide](#)
- [Digital Trust: A Practical Path to Combating Disinformation and Fostering Resilience](#)
- [Disinformation as process: modeling the lifecycle of deceit](#)
- [Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making.\(2017\)](#)
- [Misinformation Has Created a New World Disorder](#)
- [Misinformation, Disinformation, and Bias: Identifying misinformation, its various types, and both personal and news media biases](#)
- [Misinformation: Can you STOP it?](#)

Och även:

- <https://fighting-fake-news.eu/materials/training-materials>